

Bokhandelens sakprosapris for 2021

Prisen er kommet i stand og deles ut i et samarbeid mellom Bokhandlerforeningen og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFFO), og tildeles et lovende forfatterskap som er i etableringsfasen. For å komme i betraktning må forfatteren ha en ny utgivelse det foregående året. Juryen er oppnevnt av NFFO og har i år bestått av Merete Morken Andersen, Ida Berntsen og Espen Sjøbye. Kristine Isaksen fra NFFO har vært sekretær for juryen. Prisen er på 50 000 kr.

Juryarbeidet foregår ved at forlagene kontaktes og bes sende utgivelser de mener er aktuelle for prisen til juryen. Juryen kaller også inn bøker. Juryen har valgt å sette en grense på inntil tre utgitte sakprosa-bøker for fremdeles å kunne være i etableringsfasen. Videre at forfatteren ikke bør være over 50 år, og at det skal mye til å få denne prisen for sin første bok. Dette er ikke absolutte kriterier for å velge en prisvinner, men denne juryen har brukt dem for å presisere et lovende forfatterskap i etableringsfasen.

Juryen har hatt en vanskelig oppgave ut fra de kvalitetskriteriene vi legger til grunn. Den beste boka skal være vesentlig, nyskapende og etterrettelig. Boka skal dessuten ha faglig substans, være skrevet med sans for stil og ha karakter eller en særegen stemme.

Utfordringen har ligget i at det er så mange bøker fra 2020 som skårer høyt på disse kravene. Det er dermed grunn til å dvele litt ved den høye kvaliteten på mange utgivelser av forfattere som befinner seg i begynnelsen av sin løpebane som sakprosaforfatter. Dette viser at det legges ned et stort arbeid med bøkene i forlagene. Sakprosa-utgivelsene er spredd på en rekke undergenrer som essay, historie, populærvitenskap, debattbok, biografi.

Årets vinner kombinerer flere av disse sjangrene. Den er så avgjort en bok om vår historie, den er også en biografi, og dessuten en biografi om en arkivar og historiker, noe som stiller helt spesielle krav til det biografiske researcharbeidet. Forfatteren har tidligere gitt ut både poesi og romaner, han er ikke født i Norge, men denne boka er skrevet på norsk. Forfatteren er for tida bosatt i Bergen og har en doktorgrad i norrøn filologi. Hvis vi røper at forfatteren er født i 1971 på Island regner vi med at de fleste skjønner at prisvinneren er **Bergsveinn Birgisson for boka *Mannen fra middelalderen. Historikeren og morderen Tormod Toræus*, utgitt av Vigmotstad Bjørke i 2020.**

Forfatteren trekker store veksler på sine egne erfaringer av det islandske landskapet, klimaet, naturkreftene og folkelynet når han gransker sporene etter sin landsmann Tormod Torfæus, født på Island like utenfor Reykjavik i 1636, død i Norge i 1719. Etter studier i København får han i oppgave å samle gamle håndskrifter på Island. Fra om lag 1660 bor han vekselvis i Norge og København, før han i siste del av livet bor fast i Norge.

Torfæus så det som sin livsoppgave å samle inn islandske håndskrifter som kunne fortelle om de norrøne kongene, om folkeliv, mytologi og tro, og få dem brakt til den norsk-danske kongens hoff. Her blir han en fremtredende og høytlønnet mann, og etter hvert også en personlig venn av kong Fredrik 3.

Birgisson etablerer Torfæus som en overgangsfigur mellom senmiddelalderen og mer moderne tider. Dette var en periode da det så mørkt ut for nordmennene, men Torfæus holdt liv i de store sagaene, som på denne tiden var i ferd med å gå i glemmeboken.

I sin bok skriver Birgisson fram opprinnelsen til historiefortellingen, slik den kom til å bli en viktig del av den nordiske identiteten. Torfæus' hovedverk er *Norges historie*, som kom i 1711 og ble trykt på latin i fire store foliobind på til sammen 2246 sider. Ikke mindre viktig var det at han kopierte gamle islandske skinnbøker som han hadde fått samlet inn og fraktet over havet, og slik fikk dem reddet unna brann. Uten denne innsatsen hadde vi ikke hatt kunnskap om islendingenes forestillinger om Tor, Odin og de andre skikkelsene i den norrøne gudeverden, og heller ikke om de gamle nordiske kongene. Han er med andre ord den første til å forkynne de islandske sagaene for den latinlesende verden, og han etablerer også en form for kildekritikk.

Gjennom beretningen om Torfæus får Birgisson vist hvordan kampen om hvordan fortiden skal fortelles er full av tilfeldigheter og subjektive valg, som på tynt grunnlag etableres som sannhet inntil de blir utfordret av andre blikk og andre kilder. Historieskriving har vært og er fortsatt et spørsmål om makt, fremstillingsmåte og utvalg, og Birgisson har funnet en god balanse mellom de konkrete detaljene som skaper bilder i hodet på leseren, og den bredere penselføringen som skal til for å få frem de store linjene uten at forpliktelsen på kildene går tapt.

Med denne boka og det øvrige historiske forfatterskapet sitt har prisvinneren lagt grunnlaget for en personlig litterær og historisk-biografisk sjanger basert på solid faglig kunnskap og egen sikker tolkning.

Boka er utstyrt med et stort noteapparat, omfattende litteraturliste, informative illustrasjoner og en tidslinje.

På vegne av juryen gjenstår det på vegne av det lesende Norge å takke for *Mannen fra middelalderen* og gratulere forfatteren med Bokhandelens sakprosapris for 2021.